

Juozas Vytautas UZDILA
Rita ILGŪNIENĖ

Vilniaus pedagoginis universitetas

Šeimos apibrėžties kaip studijų mokomosios užduoties analizė

Šeimos mokomojo dalyko (šeimos tyrimo ir konsultavimo, šeimos filosofijos, šeimos pedagogikos) dėstymas universitete leidžia teigti, kad studentai kompetentingai apibrėžia šeimą tik prieš tai atlikę intelektualines ir didaktikos reikalavimus atitinkančias užduotis. Po parengties studentų parašytos šeimos apibrėžtys liudija įvykusį teigiamą emocinį ir racionalų poslinkį: didesnė socialinio ir intelektualinio kontekstų vienybė, labiau pabrėžiama sakramentinė santuoka, daugiau pasikliaujama savo mintijimu, šeimų apibrėžtys turi daugiau sandų, turtingesnė jų verbalinė raiška. Studentai – intencionalūs interpretatoriai, aukštai vertinantys vyro ir moters santuokinę darną. Šeima traktuojama kaip metafizinis fenomenas – negali būti tik vienos ir teisingiausios apibrėžties.

Providing the definitions of family, students internalize the concordance found in research literature or fiction and encountered in the reality. The definitions of family presented by students confirm the final result of the research: family is seen as a metaphysical phenomenon where one most appropriate and most correct definition does not exist. Such a comparatively narrow but meaningful assignment of family studies (as in the miniature of the subject) ensures pursuance of goals to educate and develop not only professional but also universal competences.

Įvadas

Šeima, kaip pati mažiausia visuomenės socialinė struktūra (asmenų grupė ar bendrija), – žmonijos ilgos socialinės raidos rezultatas. Šeima atsiradusi visiškai natūraliu būdu¹, kaip prasmingiausias ir geriausias dviejų pasaulio pusių – vyriškojo ir moteriškojo – sugyvenimas, abipusis pripažinimas siekiant darnos, norint išauginti vaikus dorais žmonėmis. Užtat universitetuose įvesti šeimotyros dalykai (šeimos filosofijos, šeimos etikos, šeimos sociologijos, šeimos ekonomikos, šeimos pedagogikos, šeimos tyrimo ir konsultavimo ir kt.) gilina studentų kaip būsimų tėvų gyvenimo išmintį, plečia jų mokslinio pažinimo akiratį, formuoja teigiamą nusiteikimą. Tai universali dėstomo modulio paskirtis. Tolesnis tikslas – profesinis rengimas – grindžiamas tam tikrų kompetencijų formavimu².

Dėstomo šeimos dalyko pedagoginės patirties bendrinimas – reta išimtis Lietuvos edukologinėje literatūroje³. Reta ir kita išimtis – bandymas į dėstomą šeimos dalyką pažvelgti tiriamuoju žvilgsniu, o būtent: kokį poveikį šis dalykas daro studentų (būsimų tėvų ir motinų) dorovinėms ir religinėms, ypač su santuoka ir vedybinio gyvenimu susijusioms, nuostatoms⁴. Kartais daroma prielaida, kad visuomenėje plintančios santuokos ir šeimos transformacijos (gyvenimas susidėjus, skyrybos, santuokinė neištikimybė, neohedonizmas, perdėtas domėjimasis nukrypimais nuo normų) jau gali būti paveikusias jaunimo vertybinę orientaciją ir nuostatas.

Ugdymui skirtoje literatūroje neteko aptikti tokių tyrimų, kurie būtų skirti mokymui apibrėžti šeimą (ar tiesiog apibūdinti šios socialinės santalkos esmę). Kaip ir maža ką tenka aptikti, kas tęstų A. Maceinos tradiciją⁵, t. y. būtų skirta pedagoginio akto (ar ugdymo vyksmo ir veikmės) analizei.

Tad tyrimo objektu pasirinktas studentų mokymas apibrėžti šeimą. Manoma, kad mokymo procese, o ypač atliekant rašytines užduotis, turėtų ryškėti akademinio jaunimo santykis su dabarties šeimos būkle.

Tyrimo problema – studentų santuokinių intencijų (įskaitant paties rašančiojo subjekto santuokinius ketinimus) priklausomybė nuo lietuvių šeimų katalikiškos tradicijos, tėvų šeimos, dėstomo dalyko, aukštosios mokyklos pedagogų įtakos, plintančios socialinės bangos gyventi nesusituokus. Neatlikus tyrimo, sunku būtų pateikti atsakymą.

Tyrimo tikslas – atlikti tarpdalykinę (lyginamąją) šeimos apibrėžčių analizę, darančią poveikį studentų santuokinėms intencijoms, jų gebėjimui aiškinti vedybas ir gyvenimą šeimoje, išryškinti šios socialinės santalkos struktūrą, funkcijas, atliekamus vaidmenis ir taip juos parengti kūrybinio pobūdžio užduočiai (esmingai apibūdinti šeimą).

Tyrimo uždaviniai:

1. Sumodeliuoti ir eksperimentiškai patikrinti mokymo, skirto šeimos esmės apibūdinimui (apibrėžimui), veiksmingumą.
2. Dėstymo procese ir studentų savarankiško darbo bei atsiskaitymo už jį metu išplėtoti šeimos apibrėžčių analizę, orientuotą į jų penkis sandus.
3. Per studentų sąmonės vaizdą, jų nuostatų požiūriu išanalizuoti pateiktas šeimos apibrėžtis ir suformuluoti studijų tobulinimui (pirmiausia šeimos dalykams) naudingas rekomendacijas.

Hipotezė: kryptingas mokomasis eksperimentas suteikia studentams socialinės ir intelektualinės patirties, kuri leidžia jiems esmingiau, kryptingiau ir išsamiau apibūdinti (apibrėžti) šeimą.

Tyrimo metodai: pedagoginis stebėjimas, studentų rašinys, atliktos mokomosios užduoties (rašinių) analizė, analitinės bendrumų ir skirtumų įžvalgos, tyrimo duomenų sisteminimas.

Metodologinės nuostatos

Mokymas, skirtas šeimos esmei ir ją lydinčiai apibrėžimų analizei, yra loginės deducijos procesas, kuris plečia ir gilina studento intelektualinę patirtį. Šeimos teorija, turėtų

atrodyti studentams, atitinka jų empirinio stebėjimo faktus ir kartu (arba retsykais) jų neatitinka. Studentas išsaugo teisę būti savitu šeimos interpretatoriumi, pasirenkančiu ir apsisprendžiančiu. Todėl rašiniuose, skirtuose apibrėžti šeimą, studentai, reikia manyti, turi galimybę reikšti subjektyvumą, įrodydami atvirumą santuokos ir šeimos vertybėms. Atvirumas vertybių pasauliui (šeima studentams – viena didžiausių vertybių) – gera proga gilintis į save patį, teigti (kad ir netiesiogiai) savo išskirtinį savi-tumą. Tai, ką studentas apibrėžia, jam pačiam turi egzistencinę prasmę. Šeima rodosi jam tokia, kokia yra jo paties sąmonėje. Šis socialinis fenomenas (gr. *phainomenon* – esantis, pasirodantis) pasireiškia per tiesioginę intencionalios sąmonės duotybę – šeima studentui ne šiaip „kažkas“, o sąmoningai išgyvenamas reiškiny, jo savivokos ir savimonės objektas.

Atlikti rašinių analizę – tai ne tik aiškinti, ką studentai į savo rašinius perkelia iš jau analizuotų šeimos apibrėžimų, bet ir aptikti, kaip studentas čia ir dabar suvokia šeimą. Studentai linkę būti intencionaliais santuokos ir šeimos interpretatoriais. Užtat jie reiškia savo nuomonę, išsako ir gina svarbiausias vertybes: meilę, pagarbą, pasitikėjimą, kontempliuoja vyro ir moters suartėjimą, vienas į kito prasiskverbimą, mato save būsimoje šeimoje.

Svarbi ir kita nuostata: studentų mokymas analizuoti šeimos esmę (apibrėžtis) pirmiausia yra racionalus aktas. Todėl jų rašiniuose bus skirta paradigma naujų loginių konstruktų (šeimos apibrėžčių sandų, akcentuotų paskaitose ir seminaruose bei pačių rastų mokslinėje literatūroje) išdėstymui. Dažniausiai iš jų bus sukomponuoti šeimos apibrėžimai. Mokant galima pasiekti, kad studentai mąstyty racionaliau negu iki tol. Kur kas sunkiau (tam paskaitose mažiau galimybių) praturtinti jų intrasubjektyvumą (per emocionalumą ir iracionalumą), t. y. pagilinti savivoką, savastį ir intencijas.

Tyrimo eiga ir rezultatai

Tyrimo pobūdis ir etapai. Tyrimas atliktas 2007–2010 m. (VPU socialinės pedagogikos specialybės studentų rudens semestru, o filosofijos specialybės – pavasario semestru). Studentai, išklausę dėstytojo (profesoriaus) paskaitą, atliko savarankiškas užduotis: iš „Lietuvos Statistikos metraščių“ išrinko duomenis apie Lietuvos gyventojus (vyrus ir moteris, gimstamumą ir mirtingumą, santuokas ir skyrybas, migraciją, emigraciją ir kt.), iš vadovėlių, žodynų, enciklopedijų ir kitų literatūros šaltinių⁶ išrašė bent po 3–5 šeimos apibūdinimus (čia vadinamus apibrėžtimis). Jau anksčiau (2009 m.) buvo rašyta, kad 134 studentai pasinaudojo 62 skirtingais šaltiniais ir 306 šeimos apibrėžtimis⁷. Taip pat rašyta apie studentų gebą apibrėžti šeimą nemokius (t. y. atlikus kontrolinę užduotį) jų to daryti⁸.

Eksperimente dalyvavo per 300 studentų (trejus mokslo metus). Po paskaitos, per seminarą, studentai analizavo išrinktas šeimų apibrėžtis jas sudarančių sandų (kaip paprastai, ne mažiau kaip iš trijų ir ne daugiau kaip iš penkių) požiūriu. Tik po to buvo atlikta užduotis: sudaryta šeimos apibrėžimų sandams skirta lentelė, į jos skiltis surašyti apibūdinimai, kurie savo ruožtu palydėti studentų komentarų.

Dauguma studentų (per 50 proc.) paisė instrukcijos, o kai kurie (iki 10 proc.) jos nesilaikė – parašė atskirą pasirinktos šeimos apibrėžties komentarą (pirma iš literatūros šaltinio tokią apibrėžtį citavo, po to rašė jos interpretaciją). Tokią analitiką studentai apibendrino savo pateiktoje šeimos apibrėžtyje (jie rašė pačią tinkamiausią, geriausiai šeimos esmę perteikiančią formuluotę).

Taigi buvo atliktas kokybinis tyrimas, kurio metu taikyti tokie metodai: dėstytojo paskaita (šeimos apibrėžties sandai ir jų variacijos), literatūros analizė, diskusija (tarpdalykinis diskursas), skirta išrinktų šeimos apibrėžčių analizei, rašytinė mokomoji užduotis (jos trukmė – viena akademinė valanda) ir jos rezultatų (studentų rašinių) analizė. Visose mokymo grandyse arba etapuose taikytas pedagoginis studentų, jų atliekamo darbo stebėjimas.

Kokybinio tyrimo išeities pozicija – kontrolinio tyrimo (studentų rašinio) rezultatai (kaip jie, studentai, dar iki mokymo supranta šeimos esmę ir kokią geba suformuluoti šeimos apibrėžtį). Tokia, kontrolinė tyrimo rezultatų analizė leidžia geriau suformuluoti ir pagrįsti problemą, skatina studentų susidomėjimą ir skatina jų kūrybinę iniciatyvą. Tenka pabrėžti, kad akademinio darbo metu tokios tiriamosios užduotys atliekamos retai (išimties tvarka). Jas atlikdami studentai stokoja tarpdalykinės patirties (studijų praktikoje dažniausiai nėra taikomi tokie reikalavimai, kad dalyko arba studijų modulio dėstymą papildytų atliekami tyrimai, nors gerai suprantama grįžtamosios informacijos svarba ugdymo metu).

Šio kokybinio eksperimento, kasmet iš eilės tris kartus kartoto ir taip vis tobulinto, esmė – tai šeimos apibrėžties aiškinimas vadovaujantis jos sandais. Tokia mintis kilusi analizuojant mokslinius šeimos apibrėžimus. Antai Juozas Leonavičius „Sociologijos žodyne“ šeimos apibūdinimo atskirus sandus atskiria kabliataškiais: „Šeima, mažoji socialinė grupė (*pirmas sandas* – aut.); susideda iš drauge gyvenančių tėvų ir vaikų, kartais ir kitų giminaičių (*antras sandas*); pagrįsta santuoka arba kraujo ryšiais (*trečias sandas*); jos nariai tvarko bendrą ūkį (*ketvirtas sandas*); tarpusavio santykius daugiausia grindžia dorovine atsakomybe, savitarpio supratimu ir pagalba (*penktas sandas*).“⁹

Kad studentai suprastų šeimos esmę ir keistų (arba praplėstų, labiau argumentuotų) savo požiūrį ir taip išlavintų gebėjimą apibrėžti šeimą, paskaitoje būtina vadovautis ne vienu kuriuo apibrėžimu, o jų daugybe. Ir analizuoti visus apibrėžimus tarpdalykiniu aspektu (iš filosofijos, sociologijos, etikos, demografijos, pedagogikos, teologijos pozicijų). Paskaitoje visiškai tinka išeities pozicijai pasitelkti G. W. F. Hegelio „Teisės filosofijos apmatuose“ pateiktą šeimos apibūdinimą: šeimos nariu jaučiasi tas, kuris išgyvena *savo vienybę* su kitu (tiesiog privalu, kad jis būtų *šioje vienybėje*) ir išsaugo savo individualumą (*savyje ir sau*), pasireiškiantį *esmingumo savimone*¹⁰. Šeima grindžiama santuokos doroviškumu (santuoka – *įteisinta vyro ir moters meilė*), kuris reiškia substancionalaus tikslo suvokimą, meilės nulemtą pasitikėjimą, sudarantį individualios egzistencijos esmę (*esu egzistencijos bendrume su kitu, kaip vyras su žmona, o vaikai su tėvais*, t. y. esu su kitais, su artimiausiais žmonėmis), kaip atsitiktinių aistrų ir norų priešybe (būti šeimoje – tai būti su kitais susietam neišardomais ryšiais¹¹).

Eksperimentinė autorių patirtis liudija, kad filosofijos (kaip Hegelio) analizė labiau pavyksta pasitelkti dėstant šeimotyros dalyką filosofijos specialybės III kurso

studentams (socialinės pedagogikos specialybės II kurso studentai būna tik pradėję filosofijos įvadą klausyti). Užtat, kaip bus matyti vėliau, išvelgti ryškūs studijuojamos specialybės (labiau negu amžiaus) nulemti skirtumai.

Regis, geriau studentų suprantamas Karolio Wojtyłos veikalas „Meilė ir atsakomybė“. K. Wojtyła, apibrėždamas šeimą kaip natūralią bendruomenę, išvelgia joje atsirandantį meilės papildymą ir išsiplėtojimą, dėl kurio pradeda funkcionuoti auklėjimo institucija, o joje savo ruožtu naujas žmogus. *Vaikai tarp tėvų, brolių ir seserų* kuria savo asmenybę¹².

Kai filosofinės literatūros analizė leidžia išvelgti šeimos esmę, galima žengti kitą žingsnį – remtis sociologine ir kita literatūra, vadovaujantis ja atlikti būdingų šeimos apibrėžčių sandų analizę. Tokios analizės metu visiškai įmanoma jausti ir studentų pastebėjimus (iš atliktos kontrolinės užduoties). Dėl vietos stokos (straipsnio apimties) tokia analizė čia nėra pateikiama stenografiškai. Apsiribojama tik apibendrintu šeimos apibrėžties sandų aiškinimu:

1 sandas: šeima – tai žmonių grupė arba mažoji (kiti rašo „mažiausia“) socialinė grupė. Dar kiti rašo: asmenų bendrija, natūrali bendruomenė. Šeimą sudaro bent keli žmonės – nuo dviejų iki daugiau nei dešimties (neteko aptikti duomenų, kokia Lietuvoje buvusi gausiausia monogaminė šeima, kiek joje buvo vaikų).

Daugeliu atvejų, bet ne visais, tenka vartoti apibūdinimą „mažoji socialinė grupė“, jei šeimą sudaro 3–7 asmenys. Tokia „mažosios socialinės grupės“ formuluotė netinka, kai šeimą sudaro du asmenys (motina ir duktė, tėvas ir sūnus) ir kai ją sudaro daugiau nei septyni asmenys. Suprantama, kad mažoji socialinė žmonių grupė reiškia tėvus ir vaikus. Užtat motina ir jos duktė – jau šeima, kaip ir tėvas bei jo sūnus ar duktė. Bet po tėvų mirties dvi seserys ar sesuo ir brolis šeimos nesudaro, kaip jos nesudaro teta su dukterėčia (kas kita dukterėčia, auganti tetos šeimoje).

Vyras ir žmona (sutuoktiniai) dvejaip sudaro šeimą: vienu atveju žymi augimo perspektyvą, kitu – bevaikę šeimą (būtų perspektyvu įsivaikinti ir taip įgyti pilnos arba šeimos su vaikais statusą).

Šeimos apibrėžties pirmą sandą (sudaro žmonės, grupė, bendrija, santalka ar santelkinys) gali keisti metaforiškos formuluotės: šeima – visuomenė ar tauta miniatiūroje¹³, visuomenės pagrindas, pirmoji visuomenės ląstelė¹⁴, socialinis institutas¹⁵. Kai kas šeimą vadina mažiausiu visuomenės regeneracijos kolektyvu¹⁶. Beje, ne visur, kur regeneruojama, susiformuoja šeima. Tenka formuluotės „šeima – holistinis biosocialinis vienetas“¹⁷ atsisakyti dėl neįprasto jos įmantrumo ir tiesiog neįmanomos studentams išaiškinti prasmės.

2 sandas. Pabrėžiama tai, kas žmones jungia į grupę: santuoka (civilinė ir bažnytinė). Bažnytinė santuoka – tai Santuokos sakramentą priimančiųjų priesaika Dievo akivaizdoje. Žmonės į šeimas sieja ir kraujas, giminystė, įvaikinimas. Reikia pažymėti, jog kalbant apie šeimos vienybę per maža pabrėžti tik dorovinius meilės ir bičiulystės, abipusės pagarbos ir palankumo, tarpusavio supratimo ryšius¹⁸. Tokie ryšiai gali būti ne tik tarp šeimos narių, bet ir tolimesnių giminaičių, komandos narių, korporacijų, partinių grupelių, pomėgių draugų. Kaip ir per maža teigti, kad šeima pagrįsta socialiniais, ekonominiais

ir biologiniais ryšiais¹⁹, kaip ir tai, jog šeima – tai žmonės, kuriuos sieja teisiniai santykiai. Tokie įvairialypiai ryšiai gali vėlgi sieti įvairias socialines grupes, kurių nariai negyvena po vienu stogu ir neatlieka tik šeimoje būdingų vaidmenų – tėvų ir vaikų, brolių ir seserų.

3 sandas. Šeima turi bendrą ūkį ar sudaro ūkio vienetą (išplėtos jos ūkinės funkcijos, kaip praeities patriarchalinėje šeimoje ir dabarties ūkininkų ar kai kurių verslininkų šeimose). Dabarties šeimų namų ūkis dažnai gana ribotas pagal atliekamas funkcijas. Bet tai vis tiek namų ūkio vienetą, nes šeiminkaujama, dirbami darbai, tvarkoma buitis, auginami ir auklėjami vaikai. Žodžiu, atliekami veiksmai, nulemti protinės ir fizinės galios, sąlygoti monogaminės šeimos poreikių ir religinių įsitikinimų.

4 sandas skiriamas aiškinimui, kaip šeimoje jos nariai susižino ir koku būdu (pagal atliekamus vaidmenis) bendrauja. Šeimoje, didėjant jos narių skaičiui, daugėja vaidmenų, jie įvairėja: vyras tampa tėvu, žmona – motina, sūnus – broliu, dukra – seserimi... Dar vėliau tėvas tampa seneliu, motina – močiute, brolis – dėde, sesuo – teta... Į branduolį besitraukiančioje šeimoje paprastai gyvena tik patys artimiausi giminiaičiai (sakysim, seneliai, kur kas rečiau – dėdė ar teta). Pusbroliai ir pusseserės netampa šeimos nariais, nors gali būti šeimos globotinais asmenimis.

5 sandas dažniausiai aiškina, ką visuomenės gyvenime ypač reikšmingo atlieka šeima. Ji saugo tautos gyvastį (išlikimą), tautines ir religines tradicijas, dalyvauja tautos ir visuomenės kultūros vyksme – ją palaiko ir perduoda²⁰.

Tokia šeimos apibrėžčių analitika, čia glaustai pateikta, parengia studentus savarankiškam kūrybiniam darbui. Jie iš žodynų, enciklopedijų, vadovėlių, monografijų, straipsnių išrenka šeimos apibrėžimus ir, juos lygindami, analizuoja. Tokios užduoties kaip dalyko miniatiūroje privalumai plačiau aptarti ankstesniame straipsnyje²¹.

Studentams atlikus savarankišką darbą, toliau, jau per seminarą, tikrinama atlikimo kokybė, t. y. vedamas analitinis pokalbis. Toks pokalbis įgauna tarpdalykinį pobūdį. Atsižvelgiant į studentų kontingentą, kai kurie iš jų, ypač baigę nelietuvių mokyklas, galėtų būti mokomi atskirus šeimos apibrėžčių sandus jungti į sklandų sakinį ir tik po to rašyti kūrybinį vienos akademinės valandos trukmės darbą.

Studentų atliktos mokomosios užduoties analizė

Dauguma studentų sugebėjo iš literatūros šaltinio išrinkti turiningas šeimos apibrėžtis ir jas analizuoti penkių sandų požiūriu. Daugiausia studentų dėmesio sulaukė JAV lietuvių sociologo Antano Musteikio pateikta šeimos apibrėžtis: „Šeima – tai asmenų grupė, sujungta kraujo, vedybų ar adaptavimo (išūnijimas bei įdukinimas) ryšiais, sudaranti vientisą namų junginį, kurio nariai tarpusavy bendrauja ir susižino pagal atitinkamas vyro ir žmonos, motinos ir tėvo, sūnaus ir dukters, brolio ir sesers roles, ir kuria palaiko bei kitiems perduoda bendrą kultūrą.“²²

Toks šeimos apibrėžimas bene išsamiausias ir geriausiai perteikiantis šios socialinės bendrijos esmę. Dar kiti studentai citavo minėtą šeimos apibrėžtį iš „Lietuvių enciklopedijos“²³. Tarp A. Musteikio pateiktų apibrėžčių nėra esminio skirtumo (jis – tik redakcinio pobūdžio): vienur (straipsnyje) akcentuotas adaptavimo ryšys, o enciklopedijoje

rašoma apie išsūnijimo bei įdukrinimo ryšius. Vienur (straipsnyje) teigiama, kad šeima sudaro vientisą namų junginį, kitur (enciklopedijoje) – šeiminkavimo junginį.

Regis, šeimos apibrėžtis geriausiai sekėsi analizuoti tiems studentams, kurie paisė instrukcijos – sudarė tokio tipo lentelę (1 lentelė):

1 lentelė. Mokslinių šeimos apibrėžimų sandai

Šeimos apibrėžtis: autorius ir šaltinis	Apibrėžties sandai ir jų, atskirai paimtų, analizė				
	1 Kokia žmonių (asmenų) grupė	2 Kas sieja šią grupę	3 Ką sudaro šeimos nariai	4 Kokius vaidmenis atlieka	5 Koks šeimos vaidmuo visuomenėje
A. Musteikis: „Lietuvių enciklopedijoje“ ar straipsnyje „Atgal į šeimą?“ pateiktas šeimų apibrėžimas (anksčiau cituotas – aut.)	Šeima – tai asmenų grupė	Susieta vedybų, kraujo, giminystės ar adaptavimo ryšiais	Sudaro šei- mininkavimo vienetą	Vyro – tėvo, žmonos – motinos, tėvų, brolio, sesers, vaikų	Perduoda bendrą kultūrą, ją išsaugo
Rašomos dar kitos (dvi) formuluotės, kurios, kaip mano studentai, geriausiai ir išsamiausiai perteikia šeimos esmę (pavyzdžiui, L. Jovaišos iš „Edukologijos žodyno“ ²⁴ , iš „Lietuvių kalbos žodyno“ ²⁵)	Šeima – pati mažiausia socialinė lyčių susitikimo vieta; natūrali dorovinė bendruomenė; mažiausias visuomenės regeneracijos kolektyvas	Sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas; asmeninis buities organizavimas, giminystė, tarpusavio priklausomybė, atsakomybė ir abipusė pagalba	Bendrą namų ūkio tvarkymo vienetą, auklėjimo ir socializacijos institūtą; savitą socialinės organizacijos struktūrą	Tėvų ir vaikų ben- dravimo; auklėjimo ir vertybių dispo- navimo, teikia galimybę gyventi drauge po vienu stogu	Bendro šeiminin- kavimo; emocinio stabilumo ir saugumo; prasmingų tradicijų kūrimo; globos ir auklėjimo

Iš literatūros šaltinių surašytas šeimos apibrėžtis penkių sandų požiūriu studentai pagal savo intelektines išgales bei gebėjimus analizavo ir bendrino. Mokomoji užduotis baigta parašant savo šeimos apibrėžtį.

Pastanga parašyti, studento manymu, geriausiai ir tiksliausiai šeimos esmę perteikiančią formuluotę suteikė jiems galimybę ieškoti šeimos apibrėžčiai savitos verbalinės raiškos. Taip rašė geriausiai pasirengę ir, reikia manyti, kūrybiškiausi studentai (iki 30 proc. visų). Vis dėlto dauguma studentų (arti 50 proc.) ėjo lengvesniu keliu – šeimos apibrėžimą komponavo iš tų penkių sandų, kurie buvo išaiškinti paskaitoje (tai reproduktivinio inercija) ar rasti literatūros šaltiniuose. Tik apie 20 proc. studentų nesivargino – tiesiog perrašė kurią nors šeimos definiciją (tingesni netgi ne visą, o tik jos dalį).

Kūrybiškiausi tie studentai, kurie imlūs socialinei aplinkai ir jos poveikiui (internalizuojantys darnios šeimos vertybes) ir užtat gebantys šeimos interpretacijose, kad ir kokios jos būtų įtikinamos (Hegelio, Wojtyłos, Dundulienės, Jovaišos, Leonavičiaus, Miškinio, Musteikio ir kt.), rasti nišą savo minčiai. Užtat, kad šeimos klausimas, kaip jau teigta²⁶, metafizinio pobūdžio. Visiems (tyrėjams ir studentams) lieka galimybė iš naujo kelti klausimą ir vis kitaip į jį atsakyti (negali būti tokių šeimos apibrėžčių, kurios pretenduotų į baigtines ir tobuliausias).

Studentui šeima – ne tik pažinimo objektas. Jam šeima ir savo paties buvimo pasaulyje būdas. Todėl šeimos epistemologija lydi ontologijos: buvimas šeimoje supratingu nariu jam pačiam yra deramas egzistencinis būvis.

Kūrybinė užduotis – galimybė ne tik parodyti, kaip buvo praplėstas žinių apie šeimą laukus (nuo vieno ar dviejų sandų iki penkių), bet ir sudaryta gera proga reflektuoti, susekti buvimo čia ir dabar prasmę.

Kelta hipotezė iš dalies buvo įgyvendinta: mokymas suteikė studentams socialinės bei intelektinės patirties. Jie iš tiesų esmingiau ir daug sudėtingiau, kryptingiau bei plačiau apibrėžė šeimą. Vis dėlto mokymas veiksmingesnis studento intelektinei, o ne socialinei (intencinei) patirčiai. Studentai, atlikdami kūrybinę užduotį, integravo naujas žinias ir pasinaudojo jų rinkimo bei perteikimo įsisavintu metodu (šeimos apibrėžčių penkių sandų analize). Jie šeimos apibrėžimus parašė ne sudarytus iš 1–2 (kaip atlikdami kontrolinę užduotį) sandų, o bent 3–5 sandų. Įvairesnis šių sandų turinys ir turtingesnė verbalinė raiška.

Vyraujantis studentų pateiktos šeimos apibrėžties tipas – tai loginė formuluotė, parašyta veikiant studijuotai literatūrai (enciklopediniam ar kitokiam šaltiniui). Atlikėjai laikosi užduoties instrukcijos: iš literatūros šaltinių išrenka bent tris šeimos apibrėžtis, aptaria jas sudarančius sandus ir galiausiai bendrina formuluodami šeimos apibrėžimą (studentų rašinių kalba netaisyta – aut.):

Šeima – tai žmonių, susietų teisiniais, giminystės, socialiniais ir ekonominiais ryšiais, grupė, kuri tvarko bendrą ūkį, gyvena vienoje vietoje, kultivuoja tas pačias vertybes ir disponuoja tais pačiais daiktais.

(Alina C., soc. ped. spec., II kursas)

Šeima – vientisa asmenų grupė, visuomenės darinys, kurį jungia kraujo, vedybų bei adaptacijos ryšiai, rodantys tarpusavyje paskirstytus vaidmenis ir pastangą stiprinti visuomenę savo bendra kultūra.

(Agnė S., soc. ped. spec., II kursas)

Šeima – tai dviejų žmonių sąjunga, kuri sujungta santuokos ir giminystės saitais, <...> išūnijimo ar įdukrinimo ryšiais, turinti bendrą būstą, atlieka vyro ir žmonos, tėvo ir motinos (tėvų), vaikų ir tėvų, brolių ir seserų vaidmenis; vyrauja pagarba, atsakingumas bei meilė vienas kitam.

(Gintarė A., filoz. spec., III kursas)

Tokie šeimos apibrėžimai labiausiai nulemti studijuotų šaltinių, bet ne tik jų. Studentams svarbu išsakyti savo ketinimus, įlieti bent krislą savo patirties, kitaip negu buvo rasta mokslinėje literatūroje modeliuoti sakinių (daugiau atsirado sandų, surašytų atskirais sakiniais, jie keitė sandų tvarką, kitaip įvardijo šeimoje atliekamas funkcijas ir labiau pabrėžė jų, ypač auklėjimo, svarbą). Studentai supranta, kad, rašydami šeimos apibrėžtis, labiau mokosi (arba praktikuoja) nei rengiasi atstovauti kuriai nors mokslo šakai. Tokią mintį išsakė Oksana P., studijuojanti filosofiją:

Jeigu man tektų sukurti šeimos apibrėžimą, aš jokiais būdais nesiimčiau dirbti šio darbo, nes mano žinios per menkos, bet visgi pabandyčiau.

Ir, įgavusi drąsos (mobilizavusi valią), toliau rašo:

Šeima – tai asmenų grupė, susieta <...> vedybų, kraujo, įvaikinimo ryšiais, tarpusavyje bendraujanti, susieta priklausomybės, pareigos, atsakomybės, tarpusavio supratimo, pagarbos ir meilės saitais.

Apibrėždami šeimą, studentai reiškė savo intencijas, o ypač gindami šeimas nuo transformacijų grėsmės, paprasčiausio pakrikimo ar totalaus lietuvių tautos nykimo. Jiems šeima pirmiausia yra mažasis visuomenės modelis, jos socialinis ir moralinis pagrindas, ekonominės ir dvasinės veiklos vienybė. Šeima – tai atramos taškas gyvenime (jiems kažkodėl netiko formuluotė „šeima – tai tauta miniatiūroje“). Studentus labiau domina tobula šeima (jos deramybės lygmuo), o ne taip, kaip, rašydami apie šeimą, sociologai, psichologai (ne paslaptis – ir kitų mokslo šakų atstovai) siekia pirmiausia pristatyti socialinius ar kitokius nukrypimus: rašo apie netradicines, modernizmo ištiktas, deinstytucionalizuotas ir transformacijų pažeistas šeimas²⁷. Akademiniam jaunimui labiausiai rūpi stabili ir darni šeima, kurioje pasiskirstyta vaidmenimis ir siekiama naudoti sau bei visuomenei:

Tik per sveiką šeimą gali pasveikti visuomenė.

(Silvija G., filos. spec. III kursas)

Pabrėždami šeimos darną ir vienybę, studentai kartais rašo „motina + tėvas + vaikai“ ir teigia *vienos vienybės vienybę*. Užtat jiems du atskiri žmonės (kaip susidėję vyras ir moteris, sudarantys porą) – dar ne šeima, nors jie kartu. Mat nėra to, kas svarbiausia, kad jie siektų gerovės vienas kitam: būtų santuokos suvienyti, turėtų giminingas (tas pačias) vertybes ir jomis vadovautųsi. Maža to ketinimo – mylėti ir būti drauge poroje. Svarbu pradėtą vienybę tęsti – būti tėvu ir motina, meilę šeimoje saistyti atsakomybe ir įsipareigojimais.

Ko studentai nerado šeimos apibrėžimuose (religinių vertybių vaidmens – aut.), patys tai akcentavo. Jie pasiklojė savo tėvų šeimos krikščioniška tradicija arba skaityta literatūra (filosofijos specialybės III kurso studentai buvo skaitę šv. Aurelijaus Augustino, Tomo Akviniečio, Hegelio, Wojtylos ir kitų filosofų veikalus). Tokiems studentams buvo svarbiau šeimą traktuoti ne epistemiskai (tik dėl pažintinio smalsumo), o ontologiškai: šeima jiems – būties (o ne tik buities) organizavimo forma, rengimasis arba ėjimas

transcendencijos link (tai akivaizdus studijuojamos filosofijos poveikis). Užtat jiems religija – asmens būties įprasminimas. Kai kurie studentai savo rašiniuose pažymi skaityto filosofijos teksto prasmę. „Hegelio „Teisės filosofijos apmatuose“, – teigia Simona A., – rašoma nekasdieniškai apie šeimą.“

Labiau išplėtoję šeimos apibrėžimo pirmuosius sandus, studentai akivaizdžiai mažiau plėtojo kitus (gal dėl jų aiškumo?). Apskritai tas sandų plėtojimas, rodantis studentų pastangą savitesniu žodžiu išreikšti įgytą informaciją, labiau būdingas tiems darbams, kuriuose apie šeimą rašoma metaforiškai, pavyzdžiui, „šeima – mažoji visuomenės ląstelė“. Tokių metaforiškų šeimos apibrėžčių buvo iki 10 proc. Jų autoriams didesnę poveikį darė grožiniai ir publicistiniai kūriniai, o ne vien mokslinė literatūra. Tai vaizdingai ir emociškai šeimos esmę linkę apibūdinti studentai. Jiems šeima – tvirtovė, neįmanoma sugriauti pašaliniais, unikalus reiškinys, toks vienetas, kuris niekada neišsižada savo narių, garantuoja dvasinę pusiausvyrą ir saugumą. Vienas kitas studentas pabrėžė, kad šeimos nepakartojamumui ir individualumui (dėl to, kad savo narių nepalieka likimo valiai) pravartūs ir konfliktai, net pykčio ir agresijos apraiškos (nėra namų be dūmų). Po konfliktų šeimos nariai susitaria ir randa tik gyvenimo drauge išeitį. Studentai, rašydami šeimos apibrėžtis, institucionalizuoja šeimą, pabrėžia santuokinį, vedybinį ryšį, bendrai užgyventą turtą, vieną biudžetą.

Kalbėdami apie šeimos institucionalizaciją, studentai akcentuoja savo ketinimus: šeimos skatina juos pozityviems nusiteikimams ir žadina stiprius emocinius įspūdžius:

Man šeima yra mylimiausi ir artimiausi žmonės, kurie mane išmokė gyventi, išleido į pasaulį; šeima – tai brangiausias turtas, kokį žmogus gali turėti. Užtat šeimos neatstos nei pinigai, nei draugai, nei kas kitas; šeima yra viskas.

(Gražina Š., soc. ped. spec., II k.)

Paties rašančiojo priklausomybė šeimai – pagrindinis teigiamų impulsų, interpretacijų ir vertinimų šaltinis. Teigdami šeimos deramybę, studentai interpretuoja savo būtišką nusiteikimą, paradigmišką jų sąmonėje:

Šeima yra visų pirma vyras ir moteris, kurie sukūrė šeimą, įvykdė patį svarbiausią tikslą, t. y. pagimdė vaikų, juos augina, auklėja dorais visuomenės piliečiais, juos moko būti kultūringais, dvasiškai ir religišškai nuovokiais; <...> tai pats svarbiausias visuomenės ir valstybės pagrindas.

(Irma A., soc. ped. spec., II kursas)

Tarp studentų (abiejų specialybių) buvo tokių, kurie, atlikdami mokomąją užduotį, nepaisė instrukcijos: pirma parašė šeimos apibrėžtį, o jau toliau ėmė aiškinti literatūros šaltiniuose rastas šeimos definicijas. Kai kurie iš jų, atlikę tokią analizę, dar kartą grįžo į pradžią – tikslino šeimos apibrėžtį. Taip rašyta, tenka teigti, manant, kad per ilgesnį laiką bus sunkiau sukonzentruoti dėmesį. Todėl tai, kas sunkiau, rašoma pirmiau.

Atlikta mokomoji užduotis, ypač studentų parašyta šeimos apibrėžtis, liudija prielaidinių ir pasekminių ryšių grandinę. Tokio ryšio pozityviausias atvejis: išprusęs studentas geba geriau pasirinkti literatūrą, įdomesnes šeimos definicijas. Jas analizuodamas,

vėlgi atveria pačiam sau naują, būtišką šeimos interpretacijos lauką, kas, formuluojant definiciją, skatina ieškoti individualios kalbinės raiškos. Kūrybiškai tokiems studentams pasirenkti užduočiai – ilgai dirbti savarankiškai, o būtent: skaitant įvairius šaltinius, reflektuoti, o rašant vėlgi prisiminti studijavimo vyksmą. Būdingas pavyzdys – socialinės pedagogikos specialybės II kurso studentė Sima J., kuri studijavo, kaip antikos laikais traktuota santuoka ir šeima (pagal „Antikos žodyną“²⁸), perskaitė Zenono Bajoriūno „Šeimos edukologijos“ vadovėlį, Williamo Raeperio ir Lindos Smith knygą „Po idėjų pasaulį“²⁹. Aptardama šeimą kaip pirminę visuomenės ląstelę pabrėžia: šeima – tai istorijos nulemtas institutas, kuris formuoja tautą ir valstybę. Tokia šeimos interpretacijos pradžia – labiau epistemiška, ją rašydama studentė įsitikina, kad turi būti žengtas naujas žingsnis dvasingumo link. Tenkindama savo dvasinius poreikius, ji skaito anglų poetą romantiką Alfredą Tenisoną, Johno Lennono eiles. Ir jau tada, kai surinkta įvairesnė ir, svarbiausia, šeimos emocingesnei interpretacijai naudinga medžiaga, studentė pradeda teigti, kas, jos nuomone, šeimoje svarbiausia – tai vertybės. Studentės ieškojimuose, toks išpūdis, iracionalusis pradasis nurungia racionalųjį pradą, ir tik tada ji rašo savo „definiciją“:

Šeima – tai kelionė, į kurią leidžiamasi dviese, vėliau prisijungia daugiau pakeleivių, o keliaujant kuriama gerovė vieni kitiems, aplinkiniams, dalijama meilė ir kuriamas tautos pagrindas.

Iracionalios šeimos interpretacijos – reta išimtis, tik kelios tarp kelių šimtų studentų rašinių.

Reikia pažymėti, kad aukštojoje mokykloje dėstant šeimotyros dalyką daug gerų progų racionalizuoti studentų ieškojimus ir maža tokių progų, kurios leistų studentų ieškojimus iracionalizuoti (dėl panaudotos paskaitose ir seminaruose poezijos, prozos, publicistikos, religinės literatūros).

Mokomoji užduotis ir jos kūrybiškas atlikimas liudija didaktiškai labiau įmanomą valdyti studentų mintijimo racionalųjį pradą. Sekant fenomenologijos filosofija, tinka jį vadinti signityviu, t. y. įmanomu sąvokomis įvardyti (loginiu sąvokiniu būdu mintį perteikti). Taip studentai, atlikdami užduotį, ir pasielgė: įvardijo bei pagrindė šeimos požymius. Jiems aišku, kad santuoka sudaroma vadovaujantis pasirinkimo laisve ir dorovinėmis religinėmis nuostatomis. Tolesnius sutuoktinių veiksmus vėlgi galima racionaliai paaiškinti. Tai meilės ir atsakomybės vienybė, malonumo ir privalomumo ryšys, vertybių (studentų rašiniuose reikštas pirmumas dorovinėms ir religinėms vertybėms) ir darnos namuose sąsaja.

Kas kita tokie studentų sąmonės fenomenai, kuriuos tinka vadinti intuityviais, nulemtais jų jutimų ir vaizduotės. Jie tiesiogiai nepriklauso nuo didaktinės užduoties (mokomosios). Todėl būtų sudėtinga kalbėti, kaip šeimos dalyko paskaitos ir seminarai praplėtė studento psichoemocinį objekto (šeimos) patyrimą. Juolab kad tarp kontrolinės ir mokomosios užduočių – trumpas laiko tarpas (tik 3–4 savaitės). Todėl objekto (šeimos) jutimiškas patyrimas ir paties subjekto (studento) asmenybės pasikeitimas (ypač jų psichoemocingumas) vargiai gali būti ryškiai pastebimas.

Vadinasi, dėl dalyko mokymo pastebimai (gal net ryškiai) plečiasi akiratis, racionalėja intencijos. Iš studento sąmonės vaizdo tarsi į dienos šviesą ištraukiami ir episteminiai, ir ontologiniai niuansai. Tai nauja racionaliojo prado požiūriu. Bet ir tokio prado prasiplėtimas – ne be prieštaravimų. Universitete tiesiog neįmanoma išvengti konjunkčūros. Studentai puikiai supranta, kokia visuomenės opinija ir ko reikia dalyko dėstytojui. Jie, rašydami darbus, sugebės pedagogams mokslininkams įtikti. Todėl negalima dėti lygybės ženklų, kaip dažnai daroma pedagoginių tyrimų bendrinimuose, tarp studento išdėstyto šeimos interpretavimo ir jo paties gyvenimo būdo, įskaitant būsimą santuoką ir šeimą. Egzistenciniu požiūriu tikresnį, negu reiškiamą rašiniuose, asmenybės reagavimą labiau parodys situacijos, nulemtos pasirinkimo galimybių: susituokti ar gyventi susidėjęs, gimdyti vaikus ar nuo prokreacijos apsiginti kontraceptikais, būti monogamišku ir ištikimu neišdalytos širdies principui ar labiau paklūstančiu erotiniam šėlsmui. Tie, kurie, atlikdami studijų užduotis, geba būti intencionalūs ir susiorientuojantys autoriai, nežinia kaip ateityje pasielgs, kaip jiems patiems seksis kurti šeimą. Rašinys – tik prielaida, bet ne garantija, kad jie tikrai gebės sukurti darnias šeimas ir jose savo vaikus išauginti dorais žmonėmis.

Išvados

1. Trejus mokslo metus iš eilės (tik vis kitiems studentų srautams) kartota mokomoji užduotis (sukurti šeimos apibrėžtį) ir jos metu parašytų darbų analizė leidžia teigti, kad visiškai įmanoma didaktiškai sumodeliuoti studentų rengimą, kad jie gebėtų kompetentingai apibrėžti šeimą. Studentų parengimas veiksmingas, jeigu pasiekama dermė tarp auditorinio (paskaitinio ir seminarinio) ir savarankiško studentų darbo, skirto literatūros skaitymui, šeimos definicijų atrankai, jų analizei penkių sandų požiūriu. Po mokymo studentų požiūris į šeimą racionalėja, todėl jų pateiktos šeimos apibrėžtys yra įvairesnės turinio ir formos požiūriu (daugiau sandų, įtikinamesnės intencijos, taiklesni apibūdinimai, ryškesnis iracionalusis pradas).

Studentų pateiktos šeimos apibrėžtys tenkina deramybės kontekstus ir jų pačių lūkesčių, svajonių, idealų sferą. Užtat, sprendžiant iš studentų rašinių, negalima tvirtinti, jog visuomenėje plintančios šeimos transformacijos daro jiems poveikį (priešingai teigiama negu yra samprotavęs sociologas A. A. Mitrikas).

2. Apibūdindami šeimą penkių sandų sakiniu, studentai pirmiausia vadovavosi sociologų (A. Musteikio, J. Leonavičiaus ir kt.) pateiktomis definicijomis. Iš kitų šaltinių (filosofijos, etikos, teologijos, pedagogikos) išrinktos šeimos apibrėžtys vėlgi praverė atliekamos analizės išsamumui (ne tik sandų, bet ir intencijų požiūriu) bei gilumui. Rašiniai akivaizdžiai liudija: kūrybiškesni tie studentai, kurie plačiau apsiskaitę ir užtat labiau už savo bendraamžius išprusę. Stiprėjantis, lyginant su kontroline užduotimi, intelektinis arba racionalusis pradas (dėl skaitytos literatūros ir šeimos definicijų auditoriniame darbe analizės) nėra susijęs su kitu – studentų socialinės patirties pradū. Tenka manyti, kad didaktiškai sumodeliuotos užduotys labiau paveikios studentų intelektinei arba racionaliajai, o ne iracionaliajai patirčiai. Todėl negalima tapatinti rašinio

subjekto su tuo subjektu, kuris ateityje pats kurs šeimą. Beje, studentai šeimos apibrėžti dažniausiai pateikia deramybės arba privalomybės požiūriu, o ne orientuodamiesi į šeimos transformacijas. Studentams labiau rūpi tikri šeimos lūkesčiai, svajonės ir idealai, dorovinė meilė, santuokinė ir šeimtinė darna, moralinės ir religinės vertybės, vaikų auklėjimas, o ne šeimos gyvenimą darkančios transformacijos. Sprendžiant iš apibrėžčių, jų nedomina (ar mažai domina) konfliktai šeimoje, skyrybos, partnerių keitimas ir kiti visuomenėje plintantys neigiami reiškiniai. Visai studentų nedomina homoseksualumas (neaptikta jokių ženklų).

3. Atlikta studentų darbų (rašinių) analizė liudija, kad dauguma studentų jiems skirtą užduotį atliko rodydami iniciatyvą. Po parengimo (didaktiškai sumodeliuoto mokymo) jie geba išanalizuoti mokslines šeimos apibrėžtis jas sudarančių sandų požiūriu. Labiausiai studentų apibrėžtyse išplėtotas (plačiausias ir įvairiausias) pirmas sandas, skirtas šiai mažai socialinei bendriai įvardyti. Antroje vietoje pagal apibūdinimų įvairovę seka šeimos narius jungiančių saitų įvardijimas. Mažuma studentų (tik iki 10 proc.) rinkosi metaforiškas ir, suprantama, emocijų nulemtas šeimos apibrėžtis (savaip modeliavo ir interpretavo teiginį, kad šeima – tai pirmoji visuomenės ląstelė).

Studentų šeimos vaizdinį, kad jis būtų išprovokuotas ir perteiktas rašinyje, geriausiai pavyksta perteikti signityvia forma, t. y. įvardijant sąvokomis. Pedagoginiam paveikimui mažai pasiduoda studentų tokie sąmonės fenomenai, kaip intuicija, vaizdiniai, jutimai. Jų formavimui racionaliojo akademinio darbo kryptis nėra palanki. Todėl klausimas, kaip padidinti akademinų studijų emocionalumą (poveikį studento iracionalumui) lieka atviras ir problemiškas.

NUORODOS

- ¹ Hegel G. W. F. Dvasios fenomenologija. Vilnius: ALK prada. 1997. P. 261–266.
- ² Laužackas R. Kompetencijomis grindžiamų mokymo/studijų programų kūrimas ir vertinimas. Kaunas: VDU. 2005.
- ³ Bajoriūnas Z. Studentų aktyvumo didinimas dėstant „Familitikos pagrindus“ // Pedagogika. 1998. T. 36. P. 26–31.
- ⁴ Uzdila J. V. Šeimotyros kaip dalyko poveikis studentų matrimonialinėms nuostatoms // Pedagogika. 2008. Nr. 89. P. 151–160.
- ⁵ Maceina A. Tautinis auklėjimas // Raštai. 2002. T. VIII. Vilnius: Mintis. P. 103.
- ⁶ Dundulienė P. 1988. Šeima // Tarybų Lietuvos enciklopedija. T. 4; Mitrikas A. A. Šeimos vertybių pokyčiai pastaruoju dešimtmečiu // Filosofija, sociologija. 2000. Nr. 4; Miškinis K. Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra. 2003; Vyšniauskaitė A., Kalnius P., Paukštytė R. Lietuvių šeima ir papročiai. Vilnius: Mintis. 1995.
- ⁷ Uzdila J. V. Kūrybinės užduoties kaip dalyko miniatiūroje realizavimas // Santalka. 2009. T. 17 (4). P. 62–72.
- ⁸ Uzdila J. V. Šeimos apibrėžtis kaip studijų kontrolinė užduotis // Mokslas ir gyvenimas. 2010. Nr. 4. P. 31–33.
- ⁹ Leonavičius J. Šeima // Sociologijos žodynas. Vilnius. 1993. P. 249.
- ¹⁰ Hegel G. W. F. Teisės filosofijos apmatai. Vilnius: Mintis. 2000. P. 261.
- ¹¹ Ten pat. P. 266.

- ¹² *Wojtyła K.* Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka. 1994. P. 319–320.
- ¹³ *Maceina A.* Tautinis auklėjimas. Ten pat. P. 103; *Šalkauskis S.* Visuomenės auklėjimas // Raštai. 2002. T. VII. P. 587.
- ¹⁴ *Bajoriūnas Z.* Šeimos edukologija. Vilnius: Jošara. 1997. P. 10.
- ¹⁵ *Ocnov G. B.* Социологический энциклопедический словарь. Москва. 1998. С. 315.
- ¹⁶ *Jovaiša L.* Šeima // Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis. 2007. P. 285.
- ¹⁷ *Rupšienė L.* Šeimotyros įvadas. Klaipėda: KU. 2001. P. 157.
- ¹⁸ *Žemaitis V.* Šeimos etika. Vilnius: Rosma. 2005. P. 7.
- ¹⁹ *Rupšienė L.* Ten pat. P. 157.
- ²⁰ *Musteikis A.* Atgal į šeimą? // Aidai. 1965. Nr. 9. P. 391.
- ²¹ *Uzdila J. V.* Kūrybinės užduoties kaip dalyko miniatiūroje realizavimas. Ten pat. P. 62–73.
- ²² *Musteikis.* Ten pat. P. 391.
- ²³ Lietuvių enciklopedija. Boston, Mass.: Lietuvių enciklopedijos leidykla. 1963. T. 29. P. 394.
- ²⁴ *Jovaiša.* Ten pat. P. 285.
- ²⁵ Lietuvių kalbos žodynas. 1968. T. XIV. P. 605.
- ²⁶ *Uzdila J. V.* Šeimos apibrėžtis kaip studijų kontrolinė užduotis. Ten pat.
- ²⁷ *Glebuviene V. S., Čiumakova V.* Netipinės šeimos vaikas: kompetencijų ypatumai // Pedagogika. 2005. T. 79. P. 155–160; *Pukenis R.* Demografinė krizė ir Lietuvos likimas // Logos. 2007. Nr. 53. P. 76–88; *Sajienė L., Norkutė O.* Jaunuolių rengimo rengimo šeimos kūrimui ir gyvenimui šeimoje tendencijos Lietuvoje // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2007. Nr. 21 (50). P. 111–128.
- ²⁸ Antikos žodynas. Vilnius: Alma littera. 1998.
- ²⁹ Po idėjų pasaulį: religija ir filosofija seniau ir dabar. Vilnius: Alma littera. 1995.

LITERATŪRA

- Bajoriūnas Z.* Šeimos edukologija. Vilnius: Jošara. 1997.
- Bajoriūnas Z.* Studentų aktyvumo didinimas dėstant „Familstikos pagrindus“ // Pedagogika. 1998. T. 36.
- Dundulienė P.* 1988. Šeima // Tarybų Lietuvos enciklopedija. T. 4.
- Glebuviene V. S., Čiumakova V.* Netipinės šeimos vaikas: kompetencijų ypatumai // Pedagogika. 2005. T. 79.
- Hegel G. W. F.* Dvasios fenomenologija. Vilnius: ALK prada. 1997.
- Hegel G. W. F.* Teisės filosofijos apmatai. Vilnius: Mintis. 2000.
- Jovaiša L.* Šeima // Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis. 2007.
- Laužackas R.* Kompetencijomis grindžiamų mokymo/studijų programų kūrimas ir vertinimas. Kaunas: VDU. 2005.
- Leonavičius J.* Šeima // Sociologijos žodynas. Vilnius: Academia. 1993.
- Lietuvių enciklopedija. Boston, Mass.: Lietuvių enciklopedijos leidykla. 1963. T. 29.
- Lietuvių kalbos žodynas. 1968. T. XIV.
- Maceina A.* Tautinis auklėjimas // Raštai. 2002. T. VIII. Vilnius: Mintis.
- Miškinis K.* Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra. 2003.
- Mitrikas A. A.* Šeimos vertybių pokyčiai pastaruosiu dešimtmečiu // Filosofija, sociologija. 2000. Nr. 4.
- Musteikis A.* Atgal į šeimą? // Aidai. 1965. Nr. 9.
- Pukenis R.* Demografinė krizė ir Lietuvos likimas // Logos. 2007. Nr. 53.
- Rupšienė L.* Šeimotyros įvadas. Klaipėda: KU. 2001.

18. *Sajienė L., Norkutė O.* Jaunuolių rengimo rengimo šeimos kūrimui ir gyvenimui šeimoje tendencijos Lietuvoje // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2007. Nr. 21 (50).
19. *Šalkauskis S.* Visuomenės auklėjimas // Raštai. 2002. T. VII.
20. *Uzdila J. V.* Kūrybinės užduoties kaip dalyko miniatiūroje realizavimas // Santalka. 2009. T. 17 (4).
21. *Uzdila J. V.* Šeimos apibrėžtis kaip studijų kontrolinė užduotis // Mokslas ir gyvenimas. 2010. Nr. 4.
22. *Uzdila J. V.* Šeimotyro kaip dalyko poveikis studentų matrimonialinėms nuostatomis // Pedagogika. 2008. Nr. 89.
23. *Vyšniauskaitė A., Kalnius P., Paukštytė R.* Lietuvių šeima ir papročiai. Vilnius: Mintis. 1995.
24. *Wojtyła K.* Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka. 1994.
25. *Žemaitis V.* Šeimos etika. Vilnius: Rosma. 2005.
26. *Осунов Г. В.* Социологический энциклопедический словарь. Москва. 1998.

Gauta: 2011 03 20

Parengta spaudai: 2011 11 28

Juozas Vytautas UZDILA, Rita ILGŪNIENĖ

ANALYSIS OF THE DEFINITION OF FAMILY AS A TEACHING ASSIGNMENT

S u m m a r y

Teaching the subject of Family studies (research of family and its consulting, family philosophy) at university allows to draw the conclusion that students are able to competently (or scientifically) define the family only having accomplished well-balanced intellectual and didactic assignments in sequence. Such tasks reach their goal only when combined with the purpose of lectures delivered by lecturer (professor): to expand the worldview of scientific cognition of academic youth, to create conditions for interdisciplinary family analysis (in the context of family philosophy, ethics, sociology, demography and pedagogy), to alter (i.e., to develop and deepen) the attitudes already possessed by students.

The completion of the task (to define the family) after lectures proves a positive change: a better conformity between social and intellectual contexts, more reliance on rational origins, definitions containing more components with a more comprehensive and precise verbal expression are observed. Students reveal themselves as intentional interpreters who refer to harmony and spiritual relations among family members and the main concern of parents: to bring up children. Providing definitions of the family, students internalize the concordance found in research literature or fiction and encountered in the reality, which is of bigger importance to them than transformations, since it meets their expectations, hopes and ideals. Social negativities (such as cohabitation, divorce and adoration of free love) are not widely reflected in students' essays.

Definitions of family presented by students confirm the final (in this particular case: one of the phases of studies) result: family is seen as a metaphysical phenomenon while one most appropriate and most correct definition does not exist. Such a comparatively narrow but meaningful assignment of family studies (as in the miniature of the subject) ensures pursuance of goals to educate and develop not only professional but also universal competences.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: mokslinės šeimos apibrėžtys, apibrėžčių sandai, mokomoji užduotis, šeimos apibrėžčių analizė.

KEY WORDS: scientific definitions of family, components of definition, teaching task, analysis of the definitions of family.

Juozas Vytautas UZDILA – Vilniaus pedagoginio universiteto Filosofijos katedros profesorius, habil. dr., rašantis šeimos ir ugdymo filosofijos klausimais.

Juozas Vytautas UZDILA – Dr. Habil., Professor at the Department of Philosophy in Vilnius Pedagogical University. Scientific interests: research of family, students' achievements.

Rita ILGŪNIENĖ – VPU Socialinės pedagogikos katedros lektorė, vedanti šeimos tyrimo ir konsultavimo (dalyko) seminarus.

Rita ILGŪNIENĖ – Lecturer at the Department of Social pedagogics in Vilnius Pedagogical University, leading family studies and consulting seminars.